

УДК 821.133.1-1.09

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/45-2-14>

Ганна ПОЛІНА,

orcid.org/0000-0001-5472-9858

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри романо-германської філології
Українського гуманітарного інституту
(Буча, Київська область, Україна) *annapolina@gmail.com*

Анастасія ОВЧАТОВА,

orcid.org/0000-0002-2098-8031

аспірантка кафедри освіти дорослих
Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова
(Київ, Україна) *ovchatovan@gmail.com*

Анна КУПРІЙЧУК,

orcid.org/0000-0002-6386-5461

студентка III курсу гуманітарного факультету
Українського гуманітарного інституту
(Буча, Київська область, Україна) *annushkakupriichuk@gmail.com*

СПЕЦИФІКА АНГЛІЙСЬКОГО РЕАЛІЗМУ В РОМАНІ ЧАРЛЬЗА ДІКЕНСА «ПРИГОДИ ОЛІВЕРА ТВІСТА»

У статті розглядається таємничий світ англійського реалізму XIX століття, який є однією з провідних епох в історії Англії. Було проаналізовано низку наукових джерел і визначено, що у всьому світі не лише науковці, але й звичайні люди цікавляться літературою провідних епох. Багатий здобуток англійських письменників-реалістів є доволі цікавою темою для дослідження, тому було встановлено, що саме реалізм XIX століття викликає найбільший інтерес серед читачів різних народів та різного віку. А саме твори видатних митців, зокрема Чарльза Дікенса – відомий роман «Пригоди Олівера Твіста». Також було визначено, що Чарльз Дікенс увійшов в історію світової літератури як реаліст, досвідчений у тонкому психологічному аналізі, великому соціальному репрезентативному стилі, гуморі та іронії. Ми дізналися, що цей письменник вперше запропонував у своєму творі такі теми, що до нього вважалися забороненими в англійській літературі. Як виявилось, унікальність його творів полягає в тому, що автор намагається вирішити ці проблеми на морально-етичному рівні. Через вивчення наукової літератури та джерел було встановлено, що однією з головних тем його творів є боротьба між добром і злом. Також у статті представлений досліджуваний нами роман «Пригоди Олівера Твіста», що є великим внеском автора в літературу Англії. Ми встановили, що згаданий роман є першим реалістичним романом у скарбниці Чарльза Дікенса. Було проведено порівняння між натуралізмом та реалізмом із метою виявлення відмінностей. Стаття допоможе в розширенні загальних знань про літературу Англії, зокрема, про реалізм XIX століття. Ключові наукові здобутки дослідження полягають у вивченні англійського реалізму, його відмінності від натуралізму та опануванні знань про письменників, що вклали в історію Англії вагомий внесок. Твір актуальний і нині, коли особливої цінності набувають людяність, мораль та демократизм, а права людини є невідчужуваними.

Ключові слова: англійський реалізм, реалізм Чарльза Дікенса, натуралізм, відмінності.

Ganna POLINA,

orcid.org/0000-0001-5472-9858

PhD in Linguistics,

Associate Professor at the Department of Romano-Germanic Philology

Ukrainian Institute of Arts and Sciences

(Bucha, Kyiv region, Ukraine) annavpolina@gmail.com

Anastasia OVCHATOVA,

orcid.org/0000-0002-2098-8031

Postgraduate student at the Department of Adult Education

National Pedagogical Dragomanov University

(Kyiv, Ukraine) ovchatovan@gmail.com

Anna KUPRIICHUK,

orcid.org/0000-0002-6386-5461

3rd year Student at the Humanities Faculty

Ukrainian Institute of Arts and Sciences

(Bucha, Kyiv region, Ukraine) annushkakupriichuk@gmail.com

THE SPECIFICS OF ENGLISH REALISM IN THE NOVEL BY CHARLES DICKENS «THE ADVENTURES OF OLIVER TWIST»

The article examines the mysterious world of 19th century English realism, which is one of the leading eras in the history of England. A number of scientific sources were analyzed and it was determined that all over the world, not only scientists, but also ordinary people are interested in the literature of leading eras. The rich achievements of English realist writers are quite an interesting topic for research, so it was found that it was the realism of the 19th century that aroused the greatest interest among readers of different nations and different ages. Namely, the works of outstanding artists, in particular Charles Dickens - the famous novel "The Adventures of Oliver Twist". It was also determined that Charles Dickens entered the history of world literature as a realist, skilled in subtle psychological analysis, great social representational style, mood and irony. We learned that this writer was the first to introduce topics in his work that were previously considered forbidden in English literature. As it turned out, the uniqueness of his works lies in the fact that the author is trying to solve these problems on a moral and ethical level. Through the study of scientific literature and sources, it was found that one of the main themes of his works is the struggle between good and evil. The article also presents the novel "The Adventures of Oliver Twist", which we are studying, which is a great contribution to the literature of England. We have established that this novel is the first realistic novel by Charles Dickens. A comparison was made between naturalism and realism in order to identify the differences. This article will help in expanding the general knowledge about the literature of England, in particular, about realism of the XIX century. The key scientific achievements of this study are in the study of English realism, its differences from naturalism and the mastery of knowledge about the writers who have made a significant contribution to the history of England. The work is relevant in our time, when humanity, morality and democracy are especially important, and human rights are inalienable.

Key words: *English realism, Charles Dickens' realism, naturalism, differences.*

Постановка проблеми. Чарльз Джон Хаффем Дікенс належить до тих письменників, яких супроводжувала слава з часу написання першої повісті. Митець та його твори є дуже популярними не лише в Англії, але й у всьому світі. Це пов'язано з тим, що він описує не просто захмарне життя вигаданих героїв, а зворотній бік тогочасного суспільства. Як зазначають літературознавці, Дікенс був тією людиною, що піднялася на новий ступінь в історії англійського реалізму. Саме з повісті «Пригоди Олівера Твіста» почався етап реалізму у творчості письменника. Обурення Дікенса на закони про бідних, через які люди, а найбільше діти-сироти, вмирили у робітних домах, знайшло

втілення у цій повісті. Письменника найбільше обурювало те, що батьків відокремлювали від дітей, дружин від чоловіків. У повісті він описує всі знущання з дітей у одному з таких домів. Цей твір допомагає дізнатися про реалії з життя простих людей у ті часи та є типовим прикладом перших творів, що належать до реалізму.

Аналіз наукових джерел. Дослідженням названої теми займалося багато вітчизняних та зарубіжних вчених. Низка дослідників зауважує, що, залишаючись переконаним реалістом, Дікенс водночас за способом утвердження естетичного та етичного ідеалів завжди був романтиком (Султанов, 2001: 52). М. Черненко підкреслює, що

творчість Ч. Дікенса водночас втілює риси романтизму та утопізму (Черненко, 1999: 57). К. Шахова наголошує на тому, що Ч. Дікенс «був художником перехідного періоду, сполучав риси двох напрямів – романтизму і реалізму, а ще до того – певні елементи просвітницького реалізму, готики та сентименталізму» (Шахова, 2004: 20). За висловами С. Цвейга, одного із дослідників творчості Ч. Дікенса, найкраще, що створив англійський романіст – це його юні персонажі, які з'являються майже в кожному романі (Цвейг, 1998: 64). Відомі літературознавці зазначають, що головною метою Ч. Дікенса повсякчас було «змалювати гурт злочинців у всій неприкрашеній реальності, показати потворність їхнього морального обличчя, ницість і нікчемність їхнього способу життя, зобразити їх такими, якими вони є насправді», що, зрештою, є спробою «принести користь суспільству» (Дікенс, 1987: 17). Отже, аналіз наукової літератури показав, що ця тема недостатньо досліджена у працях вітчизняних авторів, тому потребує глибшого опрацювання.

Мета статті – аналіз специфіки англійського реалізму на прикладі роману Чарльза Дікенса «Пригоди Олівера Твіста».

Виклад основного матеріалу. Термін «реалізм» уперше був ужитий Жулем Шанфлері в другій половині XIX століття (Соловьева, 1990: 134). Це напрям у літературі, що протистоїть романтизму та академізму. Прихильники реалізму ставили за мету правдиве відтворення дійсності в її типових рисах. Саме в XIX столітті за основу реалізму було взято «правдивість», що являє собою «вірність дійсності», яку зображає автор певного роману. Визначальними рисами реалізму є раціоналізм та конкретно-історичне зображення дійсності. Першим реалістичним романом в англійській літературі вважається «Посмертні записки Піквікського клубу» Чарльза Дікенса. Окрім останнього, найвидатнішими британськими письменниками-реалістами вважають Вільяма Текерея та Шарлотту Бронте. Отже, в результаті огляду наукової літератури встановлено, що «реалізм» – це напрям у літературі, який полягає у правдивому, об'єктивному і всебічному висвітленні дійсності.

«Пригоди Олівера Твіста» – це роман Чарльза Дікенса про те, як життя може випробувати людину з самого дитинства. Відповідаючи на питання, в чому реалістичність цього роману, можна зазначити, що відсутність фантастичного і нереального говорить про це краще за будь-які слова. Дікенс описує цілком правдиві речі, сумніватися у чому немає ніякого сенсу. В Англії того

часу було жити доволі важко, люди ледве доживали навіть до тридцяти років. Із найперших сторінок роману Дікенс підкреслює, що нічого незвичайного в долі Олівера Твіста немає, тому що він як ніхто інший знав, що таке трапляється кожного дня і скрізь. Англія тих часів насичена грабіжниками, бідняками та тими, хто хотів нажитися, і всі вони присутні у романі. Отже, «Пригоди Олівера Твіста» є реалістичним романом з описом правдивих речей.

Словосполучення «робітний дім» асоціюється з блідим і маленьким Олівером Твістом, що опинився в одному з таких місць для бідняків. Роман Ч. Дікенса відразу й починається саме з опису такого робітного дому. Маленький хлопчик із самого народження повинен переносити тяготи «бастилії для бідних», із якої через низку причин вирватися було майже неможливо. Змарніла, вічно голодна дитина бореться за життя в місці, в якому благодіянь зовсім не видно, незважаючи на те, що подібні місця так і називали: «благодійні робітні будинки». Письменник показує всю жорстокість людей, що завідували такими будинками. Отже, зі слів автора можна побачити, що Чарльз Дікенс негативно ставиться як до робітних домів, так і до тих, хто ними завідує.

Література англійського класичного реалізму збігається з однією з провідних епох в історії Великої Британії. Це доба королеви Вікторії, що зветься вікторіанською епохою (1837–1901), яка мала особисту ідеологію, напрям думок та стиль життя. Найталановитіші письменники Англії Дікенс і Терклі, Бронте та Гаскелл відкрили суспільству більше правди, ніж політики, філософи та моралісти. Національна оригінальність британського класичного реалізму полягає, насамперед, в іронії та показовій спрямованості творів більшої частини письменників; по-друге, в очевидному доктриналізмі (директивності); по-третє, в мальовничому, описовому, оригінальному принципі показу особистості та навколишнього середовища. Англійський реалізм має свої жанрові деталі. У XIX столітті романи, пов'язані з соціальним та політичним життям країни, досягли свого піку. Письменники Ч. Рід та У. Коллінз займаються «сенсаційною» (або детективною) роботою, приділяючи більше уваги епічним романам. Дікенс же створив так звану «різдвяну філософію» – рух письменників, що своєю чергою породив жанр «робітничого роману». Крім того, «робітничі романи» відіграють дуже важливу роль у процесі вирішення соціальних проблем. Також продовжувався розвиток історичного роману та соціального (або ньюгейтського, тобто тюремного, від назви

вулиці в Лондоні) роману. Розвивались також поезія та журналістика.

Історія та літературний процес Англії в XIX столітті поділяється на три етапи: перший етап (30-ті роки); другий етап, так званий етап голодних сорокових років та третій, що охоплює період 50–60-х років. Перший етап характеризується економічним успіхом, розповсюдженням британського впливу у всьому світі та великим значенням промислового міста Манчестера. Практичність, особиста ініціатива та підприємницький дух найвідомішої фігури 1830-х років Д. Бентама, історика Т. Б. Малколі, Аддісона, Свіфта та Дізраелі – представника голови організації «Молода Англія» виступають за національне омолодження і розглядають релігію як важливу моральну зброю, що перемаже зло. Відомим вікторіанським оратором був і історик Томас Карлайл, який мав вплив на письменників того часу. У суперечках, що вибухнули в 20–30-х роках XIX століття, письменники та філософи прикрашали злочинність, романтизували її.

Другий етап пережив соціальну кульмінацію, масштаби хартійного руху, загальний страйк, економічну кризу та революцію в 1848 році. Ці роки є найбільшими досягненнями у розвитку британської соціальної фантастики. Існують також представники «християнського соціалізму», одним із них є пастор і оратор Чарльз Кінгслі, який описав жахливі умови життя робітників різних професій у своїх романах «Ферментація» та «Алтон Локк». У цей час пишуть свої історичні романи й Дікенс, Бронте, Булвер, Теккерей та інші митці. Вони успадкували традиції просвітницьких нарисів та памфлетів, порушували освітні проблеми, формували моральні та естетичні принципи особистості. Тоді ж найвідомішими представниками чартизму (чартизм – масштабний революційний рух британських робітників) були Д. Лінтон, Д. Мессі, Е. Джонс і так далі.

Третім етапом розквіту англійської літератури (50–60-ті роки) був період втрати ілюзій, який закінчив період великих надій. Духовне життя суспільства сповнене позитивістських ідей, а головним розповсюджувачем є філософ Спенсер. Він механічно передавав закони природи суспільству. У цей час зросла увага людей до епічних та детективних романів. Автор детективних романів, що зветься сенсаційними, відволікає читачів і наповнює їх пригодами та таємницями (Коллінз «Жінка в білому», «Місячний камінь» тощо).

Згодом реалізм намагається стати найбільш демократичним жанром. Якщо представники класицизму та багатьох шкіл бароко вважають

творчість «елітарністю» та аристократією, то реалісти, наслідуючи сентименталістів та романтиків, намагаються викликати увагу більш широкого кола читачів. Художники-реалісти побачили своє покликання в тому, щоб не лише писати для людей, але й одночасно вчитися у них.

Та, з іншого боку, реалізм протистоїть натуралізму, який прославляє фактографізм та копіює «об'єктивну» дійсність. На відміну від натуралістів, митці реалізму не просто фотографують дійсність, вони її осмислюють, рефлексують над нею, дають оцінку. Реалізм становить собою щось набагато більше, ніж проста фіксація фактів. Література реалізму не лише описує дійсність, а й аналізує її та робить філософські висновки.

Найвідомішим реалістом англійської літератури в XIX столітті був Чарльз Дікенс (1812–1870), його труднощі та дитячі враження вплинули на його стиль письма та дали матеріал для творчості. Він багато помічав і швидко реагував, адже не один рік працював стенографістом. Він написав 15 романів, кілька збірок есе, оповідань та багато сценаріїв. У його роботі є чотири періоди, засновані на написаному тексті. Кожен період становить близько десяти років. У першому з цих періодів Дікенс писав «Посмертні записки Піквікського клубу», «Пригоди Олівера Твіста», «Життя та пригоди Ніколаса Нікльбі» тощо. На другому етапі з'явилися «Американські нотатки», «Різдвяні оповідання» й «Домбі та син». Третій етап – час створення «Девіда Коперфілда», «Холодного дому» та «Скрутної години». Протягом останнього етапу було написано «Великі сподівання», «Наш спільний друг» та останній роман автора «Таємниця Едвіна Друда», який Чарльз Дікенс так і не закінчив.

Провідними темами творів Дікенса є такі: вплив цивілізації на особистість, краса працюючої і порядної людини, сімейне життя та сварливі дружини, доля дітей, які впали на дно суспільства (боржники) і так далі. Однак якщо на початку своєї кар'єри Дікенс був доброзичливим гуманістом і карикатуристом, то в останні роки його творчість наповнилася підозрами та трагізмом, недовірою та песимізмом. Роботи Дікенса високо цінуються не тільки в Англії, але й у всьому світі. Його вважають національним англійським прозаїком. Дікенс навіть був похований у Вестмінстерському абатстві поруч із Шекспіром.

Реалізм Дікенса – це не той реалізм, який передає життя «у формі самого життя» через певне визначення. Особистий стиль Дікенса органічно поєднує реальність і романтику, повсякденне життя, фольклор, міфологію. Реалізм Дікенса –

навіть у порівнянні з реалізмом його сучасників в Англії – дуже унікальний. Епічні та об'єктивні картини навколишнього світу в романах Дікенса настільки сильно прикрашені ставленням автора, що в очах деяких його сучасників Дікенс видається романтичним. Письменник є, скоріше, наступником романтиків, а не справжнім реалістом. Своєрідні методи творення Дікенса-реаліста – це всі методи, які безпосередньо впливають на емоції читачів. Ніжний гумор, співчутлива авторська характеристика, поетичний переказний тон, остаточний глибокий дотик, емоційні сцени – усе це створює блискучий світ та красу.

XIX століття – це визначна літературна епоха, що зветься добою гуманізму. Письменники-реалісти зробили новий крок у вивченні людського життя, показавши свою залежність від соціальних умов, відкривши найбільш типові соціальні проблеми, створивши загальнолюдські та індивідуальні характери. Нове розуміння сутності та істини мистецтва, суспільства та людей, їхніх проблем та долі знайшло свій відбиток у їхніх творах, які стають основою нової системи мистецтва, відкриваючи нові можливості для ораторського мистецтва та впливаючи на духовний світ читача. Особливо відзначився досліджуваний нами видатний письменник Чарльз

Дікенс, який є однією з найяскравіших постатей XIX століття.

Висновки. Автор роману «Пригоди Олівера Твіста», мріяв про щастя і часом високо злітав, але ніколи не забував опускатися на землю, бачив страждання бідняків та тих, хто відгородився від людяності стіною байдужості та жадібності. Це стало поштовхом для створення ідеалу прекрасного, що був рівнозначним ідеалу соціальної справедливості. Тема нещасного дитинства у творах Чарльза Дікенса є невичерпною. Дитинство – це не просто фізіологічний процес та відрізок людського життя, але й значущий метод впливу на будь-які соціально-культурні прошарки та морально-етичні цінності суспільства. На думку Ч. Дікенса, саме в дитячому та підлітковому віці людиною робиться ще несвідомий, проте визначальний вибір усього її життя, коли вона під впливом суспільства або всупереч йому створює подальший план власного майбуття. У процесі теоретичного осмислення та аналізу теоретичного матеріалу за темою дослідження було виявлено, що термін «реалізм» має довгу й нелегку історію. Ми визначили, що вперше «реалісти» згадуються в XIX столітті, саме за цим визначенням. Також ми дізналися, що багато письменників писали реалістичні твори, які відображають справжню картину суспільства їхньої доби.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Султанов Ю. Принципы добра. Художественный мир Ч. Диккенса. *Всесвітня література та культура в навчальних закладах України*. 2001. № 9. С. 51–56.
2. Черненко М. Специфіка англійського реалізму у творчості Ч. Дікенса. *Всесвітня література в середніх навчальних закладах України*. 1999. № 4. С. 55–58.
3. Шахова К. Усупереч антивихованню. *Зарубіжна література в середніх навчальних закладах України*. 2004. № 6–7. С. 17–28.
4. Цвейг С. Дікенс – між Англією і дитинством. *Зарубіжна література в школі*. 1998. № 3. С. 60–69.
5. Дікенс Ч. Передмова до роману «Пригоди Олівера Твіста». *Пригоди Олівера Твіста*. Київ, 1987. С. 16–19.
6. Зарубежная литература XIX века. Реализм. Хрестоматия историко-литературных материалов / ред.: Н. Соловьёва, А. Головенченко, Е. Петраш. Москва: Высшая шк., 1990. 384 с.

REFERENCES

1. Sultanov YU. Principy dobra. Hudozhestvennyj mir Ch. Dikkensa [The principles of goodness. The artistic world of Charles Dickens]. *World literature and culture in educational institutions of Ukraine*. 2001. № 9. pp. 51–56. [in Russian].
2. Chernenko M. Spetsyfika anhliys'koho realizmu u tvorchosti Ch. Dikkensa [The specifics of English realism in the works of Charles Dickens]. *World literature and culture in educational institutions of Ukraine*. 1999. № 4. pp. 55–58. [in Ukrainian].
3. Shakhova K. Usuperech antyvykhovannu [Contrary to anti-education]. *Foreign literature in secondary schools of Ukraine*. 2004. № 6–7. pp. 17–28. [in Ukrainian].
4. Tsveyh S. Dikkens – mizh Anhliyeyu i dytynstvom [Dickens – between England and childhood]. *Foreign literature at school*. 1998. № 3. pp. 60–69. [in Ukrainian].
5. Dikkens Ch. Peredmova do romanu «Pryhody Olivera Tvista» [Preface to the novel “The Adventures of Oliver Twist”]. *The Adventures of Oliver Twist*. Kyiv, 1987. pp. 16–19. [in Ukrainian].
6. Zarubezhnaya literatura XIX veka. Realizm [Foreign literature of the XIX century. Realism]. Reader of historical and literary materials / red.: N. Solov'eva, A. Golovenchenko, E. Petrash. Moscow: Vysshaya shk., 1990. 384 p. [in Russian].